Plato

door: Joris Smeets

Met genot als lokaas jagen zij op domheid', schreef Plato over de politici die de bevolking van Athene bestuurden. Plato vond democratie niet ideaal voor stadstaat Athene.

Democratie is een staatsvorm zonder rem. Want de democratie dwingt politici de bevolking alles te geven waar het om vraagt. Wat de bevolking ook maar voor grillen heeft, de politici zullen er alles aan moeten doen om die te vervullen. Ze willen hun machtsbasis namelijk niet kwijt.

Bovendien zijn politici volgens hem vaak aan lager wal geraakte mislukkelingen, die slechts in de politiek iets van een carrière kunnen maken. Het jagen op eigen voordeel van deze lieden is ook weinig bevorderlijk voor het functioneren van het systeem. Daarom is volgens Plato een rationeel proces van besluitvorming per definitie onmogelijk in een democratie.

De kritiek hierboven van de beroemde filosoof Plato was geen uitzondering in het democratische Athene van de vijfde en vierde eeuw voor Christus. Ook anderen vonden het slecht dat ruim tien procent van de bevolking (manlijke vrije burgers) in vergaande mate mocht meebeslissen over de politieke koers van de stadstaat. De kritiek was divers.

Hoe kan het dat de eerste de beste burger met een beroep dat niet met politiek te maken heeft opeens politieke beslissingen nemen? Is het niet beter voor de belangen van de staat als de besten van de bevolking de leiding op zich nemen? Kan een handige volksmenner, een demagoog, niet alle macht naar zich toetrekken?

Op dat laatste probleem hadden de Atheners wat gevonden: het schervengericht. Wanneer de meerderheid van de volksvergadering vond dat iemand dictatoriale aspiraties had, kon hij worden verbannen. Op scherven kerfden de burgers in de volksvergadering of een dergelijke persoon volgens hen mocht blijven of moest gaan. Het is vrij uitzonderlijk wat er in Athene gebeurde. De wereld werd geregeerd door aristocraten, oligarchen, koningen en tirannen. Alleen in Athene heeft een deel van de bevolking het recht en zelfs de plicht om mee te draaien in het politieke spel. Het blijft een tijdelijke zaak, want pas vele eeuwen later zullen mensen zich weer democraat gaan noemen.

Dat de volksvergadering niet altijd even slagvaardig was bleek in de Peloponnesische Oorlog (431-404), een machtsstrijd tussen Athene en Sparta, die beide allianties sloten met andere staten. Lesbos wilde op een gegeven moment onder een bondgenootschap met Athene uit. De volksvergadering zond daarop een oorlogsschip naar het eiland met het bevel om de mannen te doden en de vrouwen en kinderen als slaaf te verkopen.

De volgende dag bedacht de volksvergadering zich en werd er een ander schip naar Lesbos gestuurd. Het tweede schip begon een inhaalrace en kwam nog net op tijd de haven binnen op het moment dat het eerste bevel op de kade werd voorgelezen.

Plato was één van de felste tegenstanders van het systeem in zijn stad. Naast rationele redenen had hij ook emotionele motieven om zich zo fel te keren tegen de democratie. De leermeester van Plato was Socrates. Die was in een nogal duister (democratisch) proces veroordeeld tot het leegdrinken van een gifbeker.

Volgens de aanklacht van de volksrechtbank van 500 man had de 70-jarige Socrates de jeugd verziekt en was hij goddeloos. Wat hem meer kwalijk werd genomen was dat hij antidemocraat was, goede contacten had met andere antidemocraten en de aristocratische jeugd, waaronder Plato, zijn antidemocratische ideeën had gedoceerd.

'Als u denkt dat u door mij te doden verlost bent van de plicht verantwoording af te leggen voor uw manier van leven vergist u zich', laat Plato Socrates in één van zijn werken zeggen tegen zijn rechters.

'Het tegenovergestelde zal gebeuren. Door mensen te doden kunt u niet het verwijt voorkomen dat u verkeerd leeft. Meer mensen zullen u om verantwoording komen vragen, die ik tot dusver heb tegengehouden. En ze zullen lastiger zijn, in zoverre ze jonger zijn.'

De voorspelling van Socrates, beschreven door Plato, slaat natuurlijk onder andere op Plato zelf. Hij zou nog veel schrijven over zijn ideale staatsvorm. Eén van zijn leerlingen werd Aristoteles, die de leermeester van Alexander de Grote zou worden.

Bron: geschiedenis.vpro.nl